

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษา อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป้องกันและควบคุมไฟป่า ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ : กรณีศึกษา ตำบลอ่างทอง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. เพื่อศึกษาสาเหตุและปัจจัยทั้งทางธรรมชาติและมนุษย์ที่ทำให้เกิดไฟป่าในบริเวณตำบลอ่างทอง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและควบคุมไฟป่าและศึกษาปัญหา และอุปสรรคในการสร้างความรู้ความเข้าใจในการป้องกันและควบคุมไฟป่าของประชาชน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมไฟป่าของประชาชน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลเฉพาะบ้านจำบนกับบ้านสลับเลย ตำบลอ่างทอง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จำนวน 212 คน เป็นเพศชาย 153 คน เพศหญิง 59 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้ศึกษาและผู้ช่วยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ร่วมกัน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Systematic Sampling) กล่าวคือ คัดรายชื่อเลขที่ครัวเรือนตามสำมะโนประชากรทั้งหมด ทั้ง 2 หมู่บ้าน ทำการหาช่วงเพื่อเลือกตัวแทนครัวเรือนแต่ละหมู่บ้าน โดยแบ่งออกเป็นช่วงเท่า ๆ กัน จากนั้นสุ่มประชากรในช่วงแรกช่วงเดียวโดยการจับฉลาก ประชากรในช่วงต่อไปจะถูกคัดเลือกโดยบวกอัตราค่าขั้นขึ้นไปเรื่อย ๆ จนครบได้ตัวอย่างประชากรที่ศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 212 ครัวเรือน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ได้แก่ การสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 3 ส่วน ดังนี้

- ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ด้านสภาพเศรษฐกิจ สังคม อาชีพ
- ส่วนที่ 2 เป็นแบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจและการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับไฟป่า
- ส่วนที่ 3 เป็นแบบทดสอบเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ข้อมูลที่รวบรวมได้นำมาจัดระบบข้อมูล วิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC⁺ (Statistical Package for the Social Science) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency), การหาค่าร้อยละ (Percentage distribution), ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และมัชฌิมเลขคณิต (Mean)

การทดสอบสมมุติฐานหาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจเรื่องไฟฟ้ากับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมไฟฟ้า ใช้สูตรเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient), เปรียบเทียบการรับรู้ข่าวสารกับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมไฟฟ้าที่แตกต่างกัน และเปรียบเทียบอาชีพกับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมไฟฟ้าที่แตกต่างกัน ใช้สูตร ANOVA

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาเป็นหัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถให้ข้อมูลได้ที่อาศัยอยู่หมู่ที่ 7 - 8 ตำบลอ่างทอง อำเภอเขียงคำ จังหวัดพะเยา จำนวน 212 คน พบว่า เป็นเพศชายร้อยละ 72.2 เพศหญิงร้อยละ 27.8 โดยมีอายุระหว่าง 18 - 30 ปี ร้อยละ 14.6 อายุระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 38.2 อายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 32.60 อายุระหว่าง 51 - 65 ปี ร้อยละ 14.6

กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.5 และไม่ได้รับการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 7.5

กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามแหล่งที่ได้รับข้อมูลข่าวสารพบว่า มีกลุ่มตัวอย่างได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อทางโทรทัศน์มากที่สุด ร้อยละ 25 รองลงมาเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ร้อยละ 18.4 จากสื่อทางวิทยุ ป้ายประกาศ แผ่นปลิง และทางเจ้าหน้าที่ของรัฐจำนวนใกล้เคียงกัน คิดเป็นร้อยละ 13.7, 11.3 และ 9.9 ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอาชีพพบว่า กลุ่มตัวอย่างยึดอาชีพเกษตรกรมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 67 รองลงมาอาชีพรับจ้าง ร้อยละ 15.1 อาชีพรับราชการ ร้อยละ 11.8 อาชีพค้าขาย ร้อยละ 6.1

5.1.2 ความรู้ ความเข้าใจและการได้รับข่าวสารเกี่ยวกับไฟฟ้า พบว่าประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจ เรื่องไฟฟ้าอยู่ในระดับปานกลาง

5.1.3 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป้องกันและควบคุมไฟฟ้า พบว่าประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมในการป้องกันและมีส่วนร่วมในการป้องกันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.7 รองลงมามีส่วนร่วมในการวางแผน ร้อยละ 64.9 มีส่วนร่วมในการเฝ้าระวัง

ร้อยละ 55.0 โดยประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันไฟฟ้าและควบคุมไฟฟ้า ร้อยละ 62.8 ซึ่งนับว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมไฟฟ้าอยู่ในระดับปานกลาง

5.2 ประายผลการศึกษา

การศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการป้องกันและควบคุมไฟฟ้า ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ : กรณีศึกษา ตำบลอ่างทอง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา สามารถอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

5.2.1 ประชาชนในตำบลอ่างทองมีวิถีชีวิตไม่แตกต่างไปจากประชาชนในชนบททั่วไปทั้งที่อยู่ในจังหวัดพะเยา หรือภูมิภาคอื่น ๆ ที่อดีตเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติทั้งน้ำ ป่าไม้ และความหลากหลายทางชีวภาพทำให้ประชาชนมีความผูกพันกับธรรมชาติ โดยยอมรับว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ซึ่งมนุษย์และระบบนิเวศต่างอุดหนุนเกื้อกูลกันมาโดยตลอด ทำให้เกิดสมดุลทางธรรมชาติ (Balance of Nature) แต่สภาวะปัจจุบันการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว และการนำเทคโนโลยีใช้ในการผลิต ทำให้มนุษย์นำเอาทรัพยากรมาใช้ประโยชน์จนเกินขอบเขตที่ระบบนิเวศจะรับได้ (Carrying Capacity) ซึ่งเป็นปัญหาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่าอย่างยิ่งหนึ่งของประเทศไทย จากการสำรวจครั้งล่าสุดพบว่า ป่าไม้ของประเทศเหลืออยู่เพียง 25.62 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งมีสาเหตุมาจากการบุกรุกทำลายป่าทุกรูปแบบต่าง ๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นโรคนมลง และสาเหตุสำคัญ อีกประการหนึ่งที่น่าจะรุนแรงและนำความเสียหายให้แก่ ป่าไม้เป็นพื้นที่มหาศาสตร์คือปัญหาไฟป่า ตำบลอ่างทอง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นพื้นที่ที่มีราษฎรตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ส่วนใหญ่อยู่ติดกับป่าสงวนแห่งชาติ ป่าดอยบ่อส้มและป่าดอยโป่งนก ราษฎรส่วนใหญ่มีอาชีพทางด้านเกษตรกรรมและเก็บหาของป่า โดยเฉพาะในฤดูแล้งราษฎรมักเข้าป่าล่าสัตว์ เก็บไข่มดแดง และการหาของป่าอื่น ๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวมักจะมีการจุดไฟเผาและใช้ไฟในป่า จากผลการศึกษาไฟป่าที่เกิดในฤดูแล้งล้วนมีสาเหตุจากมนุษย์เป็นผู้จุดทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของชิน สมเจริญและคณะ (2532) ศิริ อัครกะอัคร (2538)

5.2.2 ประชาชนกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องไฟฟ้าอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงระดับประถมศึกษา สำหรับแหล่งข้อมูลข่าวสารได้รับส่วนใหญ่มักจะได้รับทางโทรทัศน์มากที่สุด ทั้งนี้ เพราะปัจจุบันรัฐบาลได้ขยายการให้บริการไฟฟ้าเกือบครบทุกหมู่บ้านของประเทศ สื่อทางโทรทัศน์แพร่กระจายข่าว

สารข้อมูล ครอบคลุมเครือข่ายทั่วประเทศ โอกาสที่ประชาชนรับรู้ข่าวสารความบันเทิงต่าง ๆ มีมากกว่าวิทยุ และหนังสือพิมพ์

5.2.3 ประชาชนเป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุม ไฟป่าอยู่ในระดับปานกลาง ไม่สอดคล้องกับลีสึก ฤทธิเนติกุล (2540) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวเขาเผ่าม้ง บ้านคอยปุย - ช่างเคียน ในการมีส่วนร่วมในการตรวจไฟระวัง ไฟป่าและการมีส่วนร่วมในการดับไฟป่า กลุ่มที่มีส่วนร่วมมีจำนวนมากกว่ากลุ่มที่ไม่มีส่วนร่วมมีจำนวนน้อยกว่า ทั้งนี้ประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันไฟป่ามากที่สุด เปรียบเทียบผลการศึกษาคความสัมพันธ์ของการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป้องกัน และควบคุมไฟป่า ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ : กรมศึกษาตำบลอ่างทอง อำเภอเชิงค้ำ จังหวัดพะเยา ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเรื่องไฟป่ากับการรับรู้ข่าวสาร อาชีพ ที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมไฟป่า พบว่าความรู้ความเข้าใจในเรื่องไฟป่ากับการรับรู้ข่าวสาร อาชีพ ไม่มีผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นที่ 95 ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า

- 1) ความรู้ความเข้าใจเรื่องไฟป่า ประชาชนในพื้นที่ที่ศึกษาที่มีระดับความรู้ต่างกัน จะไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมไฟป่า
- 2) การรับรู้ข่าวสาร ประชาชนในพื้นที่ที่ศึกษาได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับไฟป่า จากสื่อที่แตกต่างกันจะไม่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม อนึ่งข้อมูลข่าวสารจากหอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ และป้ายประกาศแผ่นปลิวสามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมไฟป่ามากที่สุด ใกล้เคียงกัน
- 3) อาชีพ ประชาชนในพื้นที่ที่ศึกษามีอาชีพต่างกัน จะไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมไฟป่า ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกร

อย่างไรก็ตามการรวมศูนย์อำนาจการจัดการทรัพยากรเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้พื้นที่ป่าลดลงจำนวนมาก และยังสร้างปัญหาความขัดแย้งกับชุมชนด้วย จึงไม่เป็นการยุติธรรมนัก หากเอกสารของทางราชการจะระบุว่าชุมชนใกล้เคียงป่าคือสาเหตุหลักที่ทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศลดลง

เป็นความจริงที่ว่า ไฟป่าในประเทศไทยเกิดจากการที่คนจุดไฟขึ้นทำโดยตั้งใจ และเกิดจากการลุกลามโดยประมาท และเห็นได้ว่าวิถีคิดของรัฐนั้นมองไปที่ชุมชนคือปัญหาหลัก หรือสาเหตุหลักของไฟไหม้ป่า วิถีคิดนี้นำไปสู่การจัดการคน แต่เป็นการจัดการอย่างผิวเผิน วิธีการสำคัญคือการประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ การควบคุมหรือห้ามเผาไร่ และถึงขั้นใช้กฎหมายเอาผิดกับผู้จุดไฟเผาป่า เป็นต้น แต่เห็นได้ชัดเจนว่าวิธีการดังกล่าวไม่สามารถป้องกัน

และควบคุมการลุกลามของไฟป่าอย่างได้ผล เนื่องเพราะการป้องกันการเกิดไฟป่าเป็นเรื่องของการสร้างจิตสำนึกกับชุมชน โดยที่ยังขาดความเข้าใจต่อชุมชน จึงเป็นข้อจำกัดสำคัญในการทำงานรณรงค์สร้างจิตสำนึกและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่า เมื่อเกิดไฟไหม้ป่าลุกลามขึ้นแล้วยังเป็นเรื่องยากที่จะควบคุมหรือดับไฟด้วยกำลังเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีน้อยนิดในเมืองไทยมีหลายกรณี เช่น ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย น่าน อุบลราชธานี ที่ชุมชนช่วยกันป้องกันไฟป่า ช่วยป้องกันการตัดไม้และอันตรายจากสัตว์เลื้อย ทำให้มีการฟื้นกลับมาเป็นป่าโดยการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติของไม้ป่าอย่างรวดเร็ว และมีคุณค่ามากกว่าป่าปลูกเสียอีก ถึงเวลาแล้วที่จะให้ความรู้แก่ชุมชน และให้ชุมชนได้มีส่วนร่วม โดยแท้จริง จะเป็นการเปลี่ยนความขัดแย้งมาเป็นความร่วมมือในการฟื้นฟูป่าจะเป็น

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป้องกันและควบคุมไฟป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ กรณีศึกษาตำบลอ่างทอง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

- 1) หน่วยงานของรัฐควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป้องกันและควบคุมไฟป่ามากยิ่งขึ้น โดยอาศัยองค์กรชุมชนหรือองค์กรบริหารส่วนตำบลให้เข้ามาดำเนินการในเรื่องดังกล่าว
- 2) หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการป้องกันและควบคุมไฟป่าควรให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ในการจัดการป้องกันและควบคุมไฟป่า เพื่อให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางด้านลบของการเกิดไฟไหม้ป่า ซึ่งจะทำให้ประชาชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ไฟในชีวิตประจำวัน
- 3) หน่วยงานของรัฐควรสนับสนุนให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนและเกิดเครือข่ายชุมชนในการเป็นผู้เข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ทุกรูปแบบ
- 4) หน่วยงานของรัฐควรมีแผนระยะยาวในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
- 5) จัดให้มีการตรวจเฝ้าระวังไฟป่าในช่วงหน้าแล้งและมีอัตรากำลังคนงบประมาณ เครื่องมือ และรถขนตัวอย่างเพียงพอในการป้องกันและควบคุมไฟป่า
- 6) ควรมีการจัดทำแนวกันไฟ (Fire line) หรือมีการปลูกพืชที่มีใบเขียวตลอดปี เพื่อใช้เป็นแนวกันไฟได้อีกทางหนึ่ง

- 7) สร้างทัศนคติและปลูกจิตสำนึก ให้แก่ประชาชนโดยให้เกิดความตระหนักถึงผลเสียของการเกิดไฟไหม้ป่า
- 8) ให้มีผลการบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับ การจุดไฟเผาป่า โดยเคร่งครัด และมีบทลงโทษที่หนัก ซึ่งมีทั้งโทษจำคุกและโทษปรับ
- 9) ควรมีการส่งเสริมอาชีพของประชาชนตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในอนาคต

- 1) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกับการเกิดไฟป่าในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
- 2) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของกลุ่มแม่บ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้
- 3) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับสื่อต่าง ๆ ในการประชาสัมพันธ์ด้านการป้องกันและควบคุมไฟป่าว่าสื่อใดมีอิทธิพลมากที่สุด
- 4) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบของการเกิดไฟป่าต่อความอุดมสมบูรณ์ของดินและการฟื้นตัวของป่าหลังจากการเกิดไฟไหม้ป่า
- 5) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมและการเก็บหาของป่าของชาวบ้านกับการเกิดไฟป่าในป่าสงวนแห่งชาติ